Félévi időbeosztás [házi feladat beadási határidőkkel]
Figyelem! Ez a file az év során változhat, pld a HF beadási határidőket a gyakvezérek esetleg módosíthatják!
Valószínűségszámítás matematikusoknak és fizikusoknak, 2016 ősz

-vel kez-dődő hét	**Előadás** H 12-14 Bálint Péter	**Matgyak** K 12-14 Vágó Lajos	**MatFizgyak** K 14-16 Pete Gábor	**Fizgyak** P 10-12 Bálint Péter
Szept. 5	E1	Gy1	Gy1	Gy1
Szept. 12	E2	Gy2 **[1. HF]**	Gy2 **[1. HF]**	Gy2 **[1. HF]**
Szept. 19	E3	Gy3 **[2. HF]**	Gy3 **[2. HF]**	Gy3 **[2. HF]**
Szept. 26	**TTK dékáni szünet**	Gy4 **[3. HF]**	Gy4 **[3. HF]**	Gy4 **[3. HF]**
Okt. 3	E4	Gy5 **[4. HF]**	Gy5 **[4. HF]**	Gy5 **[4. HF]**
Okt. 10	E5	Gy6 **[5. HF]**	Gy6 **[5. HF]**	Gy6 **[5. HF]**
	Okt. 15 szombat E6 **(okt. 31 pótlása)**			
Okt. 17	E7	Gy7 **[6. HF]**	Gy7 **[6. HF]**	Gy7 **[6. HF]**
Okt. 24	E8	Gy8 **[7. HF]**	Gy8 **[7. HF]**	Gy8 **[7. HF]**
Okt. 31	**Tanítási szünet**	**Tanítási szünet**	**Tanítási szünet**	Gy9 **[8. HF]**
Nov. 7	E9	Gy9 **[8. HF]**	Gy9 **[8. HF]**	Gy10 **[9. HF]**
Nov. 14	E10	Gy10 **[9. HF]**	Gy10 **[9. HF]**	Gy11 **[10. HF]**
Nov. 21	E11	Gy11 **[10. HF]**	Gy11 **[10. HF]**	**Középisk. nyílt nap**
Nov. 28	E12	Gy12	Gy12	Gy12
Dec. 5	E13	Gy13 **[11. HF]**	Gy13 **[11. HF]**	Gy13 **[11. HF]**

Előadás napló

09.05 Bevezető példák. Eseménytér, valószínűségi mező, egyszerű állítások. Egyenlő valószínűségű események. Szita formula.

09.12 Feltételes valószínűség, Szorzási szabály, Bayes-tétel, függetlenség.

09.19 Feltételes függetlenség. Diszkrét valószínűségi változók. Binomiális és geometriai eloszlás. Várható érték. Val. változó függvényének várható értéke. Szórásnégyzet. Várható érték és szórás viselkedése lineáris átskálázásra.

10.03 Indikátor változó és binomiális eloszlás szórása. Bernoulli Nagy Számok Törvénye. Poisson eloszlás. Binomiális approximációja Poisson-nal. Poisson várható értéke, szórása. Példák Poisson eloszlásra. Poisson folyamat definíciója, példák.

Ajánlott irodalom

Az elsődleges forrás, amit az elődások beosztása is viszonylag pontosan követ, a Balázs Márton – Tóth Bálint jegyzet. Más könyvjavaslatokkal együtt a kurzus honlapján megtalálható:
`http://www.math.bme.hu/~pet/valszam/Vsz2016.html`.

HF feladatsor témák

Ez csak körülbelüli iránymutató. Az előadás menetétől függően a témák esetleg vándorolhatnak, régebbi témák mindig visszatérhetnek, a fő csapásiránytól eltérő érdekességek fölbukkanhatnak.

1. Alapvető kombinatorika, szita-formula, eseménytér, egyenlő valószínűségű események
2. Feltételes val., Bayes tétel, (feltételes) függetlenség
3. Diszkrét valváltozók 1. Binomiális, geometriai, negatív binom, hipergeom.
4. Diszkrét valváltozók 2. Várható érték és szórás, Poisson eloszlás
5. Poisson folyamat, eloszlásfüggvény, sűrűségfüggvény, esetleg egyenletes eloszlás

   (ZH1 itt)

6. Egyenletes eo, normális eloszlás, binomiális és Poisson eloszlás normális approximációja, deMoivre-Laplace
7. Exponenciális eloszlás, Poisson folyamat megint, Cauchy és lognormális eloszlás, eloszlástranszformációk
8. Diszkrét és folytonos együttes eloszlások, többdimenziós eloszlástranszformációk
9. Többdimenziós eloszlástranszformációk, függetlenség és konvolúció, feltételes eloszlások, feltételes várható érték
10. Összegek várható értéke, szórása, kovarianciák, korrelációk, indikátorok összege

    (ZH2 valószínűleg itt)

11. Többdimenziós normális és korrelációi (ez talán átcsúszhat az utolsó gyakra)
12. Utolsó gyakorlaton meglátjuk, lehet csak gyakorlás, vagy kitekintés más témákra, ízlés szerint.

Házi feladatok

Valószínűségszámítás matematikusoknak és fizikusoknak, 2016 ősz

A feladatok közül minden héten a beadandó házi feladatok meg vannak jelölve, ezek 2 (••) vagy 3 pontot (•••) érnek, összesen 10 pont értékben. Természetesen gyakorlásképpen javasoljuk a többi feladat beadás nélküli megoldását is. Egyes heteken szerepelnek bónuszfeladatok, ezek darabonként 3 pontot érnek. Függetlenül a többi feladattól, ezek az adott héten minden esetben beadhatók, és mindig kijavítjuk őket. A házi feladatok beadási határideje az első oldalon szerepel.

Részpontszámokat adunk, de válaszokat csak indoklással fogadunk el. Az *igazi* csoportmunka hasznos, de ebben az esetben mindenki saját maga írja le a megoldást a saját szavaival (képleteivel). A passzív másolás viszont haszontalan: tapasztalatunk szerint az így szerzett házi feladat pontszámok többszörösen elvesznek ZH-kon és a vizsgán, amikor kiderül, hogy a másolt házi feladat nem hozta meg a kívánt fejlődést.

1. HF:

1.1 Hányféle (esetleg értelmetlen, de különböző) szót lehet kirakni a MISSISSIPPI betűiből (mindegyik betűt pontosan egyszer felhasználva)? Hát az ABRAKADABRA szó betűiből? Mi annak a valószínűsége, hogy ha felírjuk a betűket egy-egy kártyára, akkor jól megkeverve a paklit, a két szó egymást követve értelmesen kiolvasható lesz (abrakadabramississippi vagy fordítva)?

1.2 **a)** Hányféleképpen ülhet le egy sorban négy lány és három fiú?
b) Hányféleképpen ülhet le egy sorban négy lány és három fiú, ha a lányok egymás mellett ülnek, és a fiúk is egymás mellett ülnek?
c) És ha csak a fiúk kell, hogy egymás mellett üljenek?
d) Hányféleképpen ülhetnek le, ha azonos neműek nem ülhetnek egymás mellé?

1.3 Egy tánciskolába 12 hölgy és 13 úriember jár. Ha 6 hölgyet és 6 úriembert kell kiválasztanunk és párba rendeznünk, hányféle elrendezés lehetséges?

1.4 Egy társaság 8 nőből és 7 férfiból áll. Belőlük kell egy 4 nőből és 3 férfiból álló bizottságot alakítanunk. Hányféle különböző bizottság lehetséges, ha

a) van két férfi, akik nem hajlandóak egy bizottságban dolgozni,

b) van két nő, akik nem hajlandók egy bizottságban dolgozni,

c) van egy nő és egy férfi, akik nem hajlandóak egy bizottságban dolgozni?

1.5 Egy árverésen 4 műgyűjtő vásárolt összesen 5 Dalit, 6 van Goghot, és 7 Picassót. Ha egy tudósító csak annyit jegyez fel, hogy melyik gyűjtő hány Dalit, van Goghot, és Picassót vásárolt, akkor hányféle különböző feljegyzés születhet?

1.6 **a)** Tekintsük a következő kombinatorikus azonosságot:

$$\sum_{k=1}^{n} k\binom{n}{k} = n \cdot 2^{n-1}.$$

Adjunk egy *részletes* kombinatorikai érvelést a fenti egyenlőség igaz voltára olymódon, hogy n emberből kiválasztunk egy tetszőleges létszámú bizottságot és annak elnökét, illetve az elnököt és hozzá a bizottságot.

b) Ellenőrizzük a

$$\sum_{k=1}^{n} k^2\binom{n}{k} = n(n+1) \cdot 2^{n-2}$$

azonosságot $n = 1, 2, 3, 4$ esetén. Ismét adjunk *részletes* kombinatorikai érvelést az azonosságra: n emberből válasszunk egy tetszőleges méretű bizottságot, annak elnökét és titkárát (ez a kettő lehet egy személy is), illetve

- válasszunk egy elnököt, aki egyben a titkár is lesz, majd a bizottság többi tagját,
- válasszunk egy elnököt, egy tőle különböző titkárt, majd a bizottság többi tagját.

c) A fentiekhez hasonlóan mutassuk meg, hogy

$$\sum_{k=1}^{n} k^3\binom{n}{k} = n^2(n+3) \cdot 2^{n-3}.$$

1.7 Egy 100 000 lakosú városban három újság jelenik meg: I, II, és III. A városlakók következő aránya olvassa az egyes újságokat:

I: 26%	I és II: 6%	I és II és III: 2%
II: 18%	I és III: 9%	
III: 22%	II és III: 5%	

(Azaz például 6000 ember olvassa az I és II újságokat (közülük 2000 a III újságot is).)

a) Határozzuk meg, hányan nem olvassák a fenti újságok egyikét sem.

b) Hányan olvasnak pontosan egy újságot?

c) Hányan olvasnak legalább kettő újságot?

d) Ha I és III reggeli újságok és II egy esti újság, akkor hányan olvasnak legalább egy reggeli újságot plusz egy esti újságot?

e) Hányan olvasnak pontosan egy reggeli újságot plusz egy esti újságot?

1.8 ••

a) Legyen A és B két esemény. Bizonyítsuk be, hogy

$$\text{ha } \mathbf{P}\{A\} \geq 0.8 \text{ és } \mathbf{P}\{B\} \geq 0.6, \text{ akkor } \mathbf{P}\{A \cap B\} \geq 0.4.$$

b) Bizonyítsuk be, hogy tetszőleges $A_1, A_2, \ldots, A_n$ eseményekre fennáll a következő egyenlőtlenség:

$$\mathbf{P}\{A_1 \cap A_2 \cap \cdots \cap A_n\} \geq \mathbf{P}\{A_1\} + \mathbf{P}\{A_2\} + \cdots + \mathbf{P}\{A_n\} - (n-1).$$

1.9 **a)** n golyót helyezünk véletlen módon k urnába. Mi a valószínűsége, hogy *pontosan* egy urna marad üres?

b) n befektetési egységet osztunk szét k részvény között. Befektetési stratégiáknak nevezzük a befektetési egységek lehetséges kiosztásait, vagyis amikor minden részvényre megadjuk, hogy abba hány egységet fektetünk be. Ha minden befektetési stratégia azonos valószínűségű, mi az esélye annak, hogy pontosan egy olyan részvény lesz, amelybe egyetlen egységet sem fektetünk be?

1.10 Egy régi vágású színházban a fogasra akasztják az érkező urak a kalapjaikat. Kifelé menet minden úr véletlenszerűen levesz egy kalapot a fogasról, és távozik. Mi annak a valószínűsége, hogy senki nem megy haza a saját kalapjában? Hogyan viselkedig ez a valószínűség aszimptotikusan amint $n \to \infty$?

1.11 Egy sakktábla 64 mezőjére véletlenszerűen, egyenletes valószínűséggel elhelyezünk nyolc bástyát; egy mezőre csak egy bástya kerülhet. Mennyi a valószínűsége, hogy egyik bástya sem üti a másikat (azaz semelyik sor és semelyik oszlop nem tartalmaz egynél több bástyát)?

1.12 **a)** Hatszor feldobunk egy szabályos dobókockát. Mi a valószínűsége, hogy az $1, 2, ..., 6$ eredmények mindegyike előfordul?

b) Tízszer feldobunk egy szabályos dobókockát. Mi a valószínűsége, hogy az $1, 2, ..., 6$ eredmények mindegyike (legalább egyszer) előfordul?

1.13 •• A bridzs játékban a négy, égtájakkal azonosított játékos mindegyikének 13 lapot osztanak ki egy 52 lapos francia kártyából. Számoljuk ki annak valószínűségét, hogy egy bridzsleosztásban Északnak semmilyen értékből se legyen meg mind a négy kártyája (azaz ne legyen se négy 2-e, se négy 3-a,...., se négy K-a, se négy A-a).

1.14 Egy közösségben 20 család van: 5 családban egy gyerek van, 7 családban kettő, 4 családban három, 3 családban négy, 1 családban öt.

a) Ha egy családot véletlenszerűen kiválasztunk, mi a valószínűsége, hogy abban a családban i gyerek van, $i = 1,\ 2,\ 3,\ 4,\ 5$?

b) Ha egy gyereket véletlenszerűen kiválasztunk, mi a valószínűsége, hogy ő egy i gyerekes családból jött, $i = 1,\ 2,\ 3,\ 4,\ 5$?

1.15 •• Egy erdőben 18 őz lakik, közülük 5 meg van jelölve. Ha véletlenszerűen 4-et befognak, mi a valószínűsége, hogy a befogottak közül pontosan 2 megjelölt lesz?

1.16 Számoljuk ki a poker különböző értékelhető konfigurációinak valószínűségeit. Azaz 52 lapos francia kártyából ($\clubsuit, \diamondsuit, \heartsuit, \spadesuit$: $2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, J, D, K, A$) véletlenszerűen kiválasztunk ötöt. Mi annak a valószínűsége, hogy egy párunk, két párunk, drillünk, sorunk, flush-ünk, fullunk, pókerünk, színsorunk, royal flush-ünk van?

1.17 A bridzsben az 52 lapos fracia kártyából minden játékos 13–13 lapot kap. Mi a valószínűsége annak, hogy Északnak és Délnek *együttesen* k db ásza van ($k = 0, 1, 2, 3, 4$)?

1.18 Egy kisvárosban pontosan négy TV-szerelő dolgozik. Egy napon négyen hívnak szerelőt. Mi a valószínűsége, hogy pontosan i szerelő kap hívást $i = 1,\ 2,\ 3,\ 4$?

1.19 Egy kisvárosban n TV-szerelő dolgozik. Egy napon k helyre hívnak szerelőt. Mi a valószínűsége, hogy pontosan i szerelő kap hívást $i = 1,\ 2,\ \dots,\ n$?

Bónusz: Jelölje f_n azt a számot, ahány n hosszú fej-írás sorozat van úgy, hogy nincs bennük egymás utáni két fej. Jelölje P_n ennek az eseménynek a valószínűségét szabályos érmedobás esetén.

a) Mutassuk meg, hogy $n \geq 2$-re $f_n = f_{n-1} + f_{n-2}$, ahol $f_0 = 1, f_1 = 2$. (Hány ilyen sorozat indul fejjel, és hány írással?)

b) Határozzuk meg P_n-t f_n segítségével, és ezek alapján számoljuk ki P_{10} értékét.

1.20 Egy urnában van 6 piros, 6 fehér, és 7 kék golyó. Ötöt visszatevés nélkül húzva mi a valószínűsége, hogy mindhárom színű golyót húztunk?

1.21 Anna, Bori és Cili egyforma erejű pingpongjátékosok. A következő módon játszanak: Anna és Bori mérik először össze az erejüket. Ezután a vesztes kiáll, és a várakozó Cili áll be a helyére, hogy összemérje tudását az előző nyertessel… Minden egyes meccs után a vesztes átadja a helyét a várakozónak. Ezt mindaddig folytatják, amíg nem nyer valamelyikük kétszer egymás után, ő lesz a körmérkőzés győztese. Írjuk le a körmérkőzés eseményterét. Az n páros csata után véget érő sorozatok valószínűsége legyen 2^{-n}. (Miért?) Mi a valószínűsége annak, hogy Anna, ill. Bori, ill. Cili nyeri a körmérkőzést?

1.22 •• Anna, Bori és Cili most érmét dobálnak, felváltva egymás után, Anna kezd, majd Bori dob, aztán Cili, majd megint Anna, és így tovább. Ezt mindaddig folytatják, míg valaki fejet nem dob.

a) Írjuk le az eseményteret!

b) Írjuk le az alábbi eseményeket az eseménytéren: $A = \{$ Anna nyer $\}$, $B = \{$ Bori nyer $\}$, $(A \bigcup B)^c$!

1.23 A lóversenyen 7 ló indul. Jelölje C azt az eseményt, hogy Csillag az első három hely valamelyikén ér be, R pedig azt, hogy Ráró a 2. helyen végez. Mennyi $C \bigcup R$ valószínűsége? Hány elemi eseményt tartalmaz $C \bigcup R$?

1.24 Kiosztunk egy pakli jól megkevert francia kártyát. Mi a valószínűsége, hogy

a) a pikk ász a 14. kiosztott lap?

b) az első kiosztott ász a 14.-ként kiosztott lap?

c) az első négy lap különböző színű?

d) az első négy lap különböző figurájú?

1.25 •• Van két kockánk, amelyeket azonos módon színeztünk ki: két lapot pirosra, kettőt zöldre, egyet pedig sárgára, a maradék fehér. Ha feldobjuk őket egyszerre, mi a valószínűsége, hogy ugyanolyan színűre esnek? Mi a valószínűsége annak, hogy az első két feldobásra különböző színűek lesznek, majd harmadszorra ugyanolyanok?

1.26 6 férfit és 6 nőt véletlenszerűen két csoportba osztunk. Mi a valószínűsége, hogy a két csoportban 3–3 nő, illetve férfi lesz?

1.27 Egy szekrényben n pár cipő van. Véletlenszerűen kiválasztunk $2r$ cipőt ($2r \leq n$). Mi a valószínűsége annak, hogy a kiválasztott cipők között

a) nincsen teljes pár,

b) pontosan egy teljes pár van,

c) pontosan két teljes pár van?

2. HF:

2.1 Három kockát feldobunk. Feltéve, hogy a dobott számok között nincs két egyforma, mennyi a valószínűsége annak, hogy legalább az egyiken hatos van?

2.2 Egy piros, egy kék, és egy sárga szabályos kockával dobunk. Legyen az általuk mutatott három szám rendre P, K, S.

a) Mi a valószínűsége, hogy mindhárom dobás különböző?

b) Feltéve, hogy mindhárom dobás különböző, mi a valószínűsége, hogy $P < K < S$?

c) Mennyi $\mathbf{P}\{P < K < S\}$?

2.3 •• A barátommal snapszerozom. Ebben a játékban 20 kártyalap van, minden színből 5. Kiosztunk $5 - 5$ lapot.

a) Még nem néztem meg a lapjaimat. Mi a valószínűsége, hogy a barátomnak van zöldje?

b) Megnéztem a lapjaimat: két pirosat és három zöldet kaptam. Mi a valószínűsége, hogy a barátomnak van zöldje?

2.4 Vigyázat! Ebben a feladatban attól függően, milyen kísérlettel modellezzük a „véletlenszerű én” és a „véletlenszerű király” kiválasztását, különböző eredményeket kaphatunk. A megoldás része pontosan leírni azt is, hogy milyen kísérletben gondolkodunk és milyen feltevésekkel élünk.

a) Én kétgyerekes családból származom. Mi a valószínűsége, hogy a testvérem lány?

b) A király kétgyerekes családból származik. Mi a valószínűsége, hogy a testvére lány?

2.5 Két golyó mindegyike egymástól függetlenül 1/2-1/2 valószínűséggel feketére vagy aranyszínűre lett festve, majd egy urnába helyezték őket.

a) Tegyük fel, hogy tudomásunkra jut, hogy az aranyszínű festéket használták, azaz legalább az egyik golyó aranyszínű lett. Ekkor mi a feltételes valószínűsége, hogy mindkét golyó aranyszínű?

b) Most tegyük fel, hogy az urna megbillent, az egyik golyó kigurult belőle, és azt látjuk, hogy ez a golyó aranyszínű. Ekkor mi a valószínűsége, hogy mindkét golyó aranyszínű?

Magyarázzuk meg a válaszunkat.

2.6 •• Egy internetes közösségi szájt felhasználói körébe meghívásos alapon lehet bejutni. Eredetileg két tagja van a közösségnek, Ádám és Éva. Néha a közösség valamelyik (egyenletesen választott) tagja meghív egy új embert. Ádám köréhez tartozik valaki, ha ő maga Ádám, vagy egy Ádám köréhez tartozó tag hívta meg. Mi a valószínűsége, hogy Ádám köre 1, 2 illetve 3 főből áll akkor, amikor 4 fős a közösség?

2.7 Egy tehetségkutató versenyen három fordulóban válogatnak. Az első fordulóból hazaküldik a jelentkezők 80%-át, a többiek továbbjutnak a második fordulóba. A második forduló résztvevőinek 70%-ától bucsúznak el, aki ezen a rostán is túljut, mehet a harmadik fordulóba, ahol a résztvevők negyedét válogatják be a televíziós felvételre.

a) A jelentkezők hányad része jut el a televíziós felvételre?

b) Valakiről csak annyit tudunk, hogy túljutott az első fordulón. Mi a valószínűsége, hogy látni fogjuk a TV-ben?

c) Tekintsük mindazokat a jelentkezőket, akik nem jutottak el a televíziós felvételig. Hányad részüket küldték haza rendre az első, a második és a harmadik fordulóban?

2.8 •• Három szakács, A, B és C, egy speciális süteményt sütnek, melyek azonban sajnos rendre 0.02, 0.03, 0.05 valószínűséggel nem kelnek meg rendesen a három szakács keze alatt. Az étteremben ahol dolgoznak, A süti a sütemények 50%-át, B a 30%-át, C pedig a 20%-át. A rossz sütemények hány százalékát sütötte A?

2.9 A piacon a 10 tojást tartalmazó dobozok 60%-ában minden tojás ép, 30%-ában pontosan egy tojás törött, 10%-ában pontosan két tojás törött. A törött tojások helye a dobozban véletlenszerű. Veszek egy doboz tojást a piacon és bosszankodva tapasztalom, hogy az első tojás, amit kiveszek a dobozból, törött. Mi a valószínűsége, hogy a dobozban ott lapul még egy törött tojás?

2.10 Egy első- és másodévesek által látogatott tárgyat 8 elsőéves fiú, 6 elsőéves lány, 4 másodéves fiú vett fel. Hány másodéves lány vette fel a tárgyat, ha tudjuk, hogy egy, a tárgy hallgatói közül véletlenül választott hallgató neme és évfolyama független egymástól?

2.11 Egy genetikai rendellenesség a magzatok fél százalékát érinti. Egy „megbízhatónak számító” diagnosztikai eljárás a meglévő rendellenességet biztosan detektálja, míg rendellenesség hiányában 95% valószínűséggel a helyes negatív választ adja, 5% valószínűséggel pedig a hibás pozitív választ. Ha az eljárás erdeménye pozitív, mi a valószínűsége, hogy magzatunknak tényleg megvan a rendellenessége?

2.12 Tegyük fel, hogy szabályos fej-írás dobást szeretnénk generálni, de csak egy cinkelt érme áll rendelkezésünkre, amely általunk ismeretlen p valószínűséggel mutat fejet. Tekintsük a következő eljárást.

(a) Feldobjuk az érmét.

(b) Megint feldobjuk az érmét.

(c) Ha mindkét dobás eredménye fej, vagy mindkét dobás eredménye írás, akkor újrakezdjük az első lépéssel.

(d) Ha viszont a két dobás eredménye különböző, akkor az utolsó eredmény lesz az algoritmus kimenete.

a) Mutassuk meg, hogy az algoritmus egyforma valószínűséggel szolgáltat fejet vagy írást.

b) Lehetne-e úgy egyszerűsíteni az eljárást, hogy addig dobjuk az érmét, amíg két egymást követő dobás különböző lesz, és az utolsó dobást tekintjük?

2.13 •• Egy n elemű halmazból az A és B véletlen részhalmazokat egymástól függetlenül egyenletes eloszlással választjuk ki a 2^n lehetséges részhalmaz közül.

a) Mutassuk meg, hogy $\mathbf{P}\{A \subseteq B\} = \left(\frac{3}{4}\right)^n$. (*Tipp: tekintsük az eredeti halmaz minden egyes elemét.*)

b) Mutassuk meg, hogy $\mathbf{P}\{A \cap B = \emptyset\} = \left(\frac{3}{4}\right)^n$.

2.14 •• Egy szabályos érmét kétszer feldobunk. Legyen A az az esemény, hogy az első dobás eredménye fej, B az az esemény, hogy a második dobás eredménye fej, és C az az esemény, hogy a két dobás eredménye egyezik. Mutassuk meg, hogy A, B és C páronként függetlenek, de nem függetlenek.

2.15 Adott egy n fős társaság. Jelölje $A_{i,j}; 1 \leq i < j \leq n$ azt az eseményt, hogy a társaság i-dik és j-dik tagjának ugyanaz a születésnapja.

a) Páronként független-e ez az $\binom{n}{2}$ esemény?

b) Teljesen független-e ez az $\binom{n}{2}$ esemény?

2.16 Az időjárás-előrejelzés egyszerű modelljeként tegyük fel, hogy az idő vagy esős, vagy napos, és p annak a valószínűsége, hogy holnap ugyanolyan lesz mint ma, a korábbi napoktól függetlenül. Ha az idő napos január elsején, legyen P_n annak valószínűsége, hogy n nap múlva szintén napos. Mutassuk meg, hogy P_n kielégíti a

$$P_n = (2p-1)P_{n-1} + (1-p), \qquad n \geq 1; \qquad P_0 = 1$$

rekurziót. Bizonyítsuk be, hogy $P_n = \frac{1}{2} + \frac{1}{2}(2p-1)^n$ minden $n \geq 0$ esetén.

2.17 Móricka élete első valószínűségszámítás vizsgáján $\frac{1}{2}$ eséllyel megy át. Ha ezen megbukik, a következőre már kevesebbet tanul, ezen csak $\frac{1}{3}$ a siker valószínűsége. Minél többször bukik meg, annál kevesebbet tanul, így $k-1$ sikertelen vizsga után már csak $\frac{1}{k+1}$ az esélye, hogy a k-dik vizsgán átmegy. Ám Móricka kitartó, és a szabályzat szerint akárhányszor vizsgázhat. Mennyi a valószínűsége, hogy előbb-utóbb átmegy?

Bónusz Egy vadász 30 méter távolságban felfedez egy rókát és rálő. Ha a róka ezt túléli, akkor 10 m/s sebességgel próbál menekülni. A vadász 3 másodpercenként újratölt és lő a rókára, mindaddig, amíg meg nem öli, vagy (szerencsés esetben) a róka el nem tűnik a látóhatáron. A vadász találati valószínűsége a távolság négyzetével fordítottan arányos, a következő képlet szerint:

$$\mathbf{P}\{\text{a vadász eltalálja az } x \text{ méter távolságban levő rókát}\} = 675x^{-2} \qquad (x \geq 30).$$

Ha találat is éri a rókát, nem biztos, hogy fatális: az egyes találatokat (függetlenül azok számától) a róka $1/4$ valószínűséggel túléli. Mi a valószínűsége annak, hogy a róka túléli ezt a kellemetlen kalandot?

(*Tipp: Analízisből tudjuk, hogy ha* $0 < \varepsilon_n < 1$ *minden* n*-re, akkor* $\prod_{n=1}^{\infty}(1-\varepsilon_n) > 0$ *pontosan akkor, ha* $\sum_{n=1}^{\infty}\varepsilon_n < \infty$.)

Megjegyzés: A feladatot nyilván matematikusok találták ki matematikus diákoknak. Miért rossz modellje ez a rókavadászatnak?

2.18 Iszákos Iván a nap $2/3$ részét kocsmában tölti. Mivel a faluban 5 kocsma van, és Iván nem válogatós, azonos eséllyel tartózkodik bármelyikben. Egyszer elindulunk, hogy megkeressük. Négy kocsmát már végigjártunk, de nem találtuk. Mi a valószínűsége annak, hogy az ötödikben ott lesz?

2.19 Móricka és Pistike pingpongoznak. Minden játszmát a többitől függetlenül Móricka p, Pistike pedig q valószínűséggel nyer meg, ahol $p > 0$, $q > 0$ és $p + q = 1$. A játék akkor ér véget, ha valaki két egymás utáni játszmát megnyer.

a) Mi a valószínűsége, hogy Móricka nyeri az utolsó játszmát?

b) Mi a valószínűsége, hogy ugyanaz nyeri az első játszmát, mint az utolsót?

c) Ha tudjuk, hogy az utolsó játszmát Móricka nyerte, mennyi a valószínűsége, hogy az elsőt is?

2.20 Egy televíziós vetélkedőben a játékosnak három ajtó közül kell választania, és a mögötte elrejtett nyereményt kapja jutalmul. Az egyik ajtó mögött egy luxusautó található, a másik kettő mögött pedig egy-egy kecske. Mikor a játékos kiválasztott egyet a háromból, a játékvezető a másik két ajtó közül kinyit egyet, ami mögött kecske van, és felajánlja, hogy a játékos még megváltoztathatja a döntését. Érdemes-e áttérni a másik ki nem nyitott ajtóra? Mekkora valószínűséggel nyerjük meg így az autót?

2.21 n dobozban elhelyezünk N golyót úgy, hogy mind az n^N elhelyezés egyenlően valószínű. Feltéve, hogy egy adott dobozba esik golyó, mennyi a valószínűsége annak, hogy K golyó esik bele?

2.22 Aladár, Béla, Cili és Dömötör hazudósak: átlagosan az esetek 2/3-ában hazudnak mind a négyen, egymástól függetlenül, véletlenszerűen.
Aladár azt állítja, hogy Béla tagadja, hogy Cili azt mondta, hogy Dömötör hazudott.
Mi a valószínűsége annak, hogy Dömötör igazat mondott? (Feltételezzük, hogy Aladár tudja, hogy mit mindott Béla, Béla tudja, hogy mit mindott Cili, Cili tudja, hogy mit mindott Dömötör. Továbbá, hogy Cili azt is el tudja dönteni, hogy Dömötör hazudott-e vagy sem.)

2.23 Adott egy (végtelen térfogatú) urnánk és végtelen sok, az $\mathbb{N}^+ = \{1, 2, 3, \dots\}$ elemeivel számozott, golyónk. Az urna eredetileg üres. Éjfél előtt egy perccel fogjuk az $1, 2, \dots, 10$ számú golyókat, behelyezzük őket az urnába, az urnát jól összerázzuk, majd véletlenszerűen kihúzunk az urnából egy golyót, amit elhajítunk. Éjfél előtt fél perccel fogjuk a $11, 12, \dots, 20$ számú golyókat, behelyezzük őket is az urnába, az urnát jól összerázzuk, majd véletlenszerűen kihúzunk az urnából egy golyót, amit elhajítunk. Éjfél előtt 2^{-n} perccel fogjuk az $10n+1, 10n+2, \dots, 10(n+1)$ számú golyókat, behelyezzük őket is az urnába, az urnát jól összerázzuk, majd véletlenszerűen kihúzunk az urnából egy golyót, amit elhajítunk. És ezt így folytatjuk éjfélig. Bizonyítandó, hogy éjfélkor az urna 1 valószínűséggel üres lesz.

3. HF:

3.1 Alább egy áramkör, ahol mindegyik kapcsoló egymástól függetlenül $1/2-1/2$ valószínűséggel van nyitva vagy zárva.

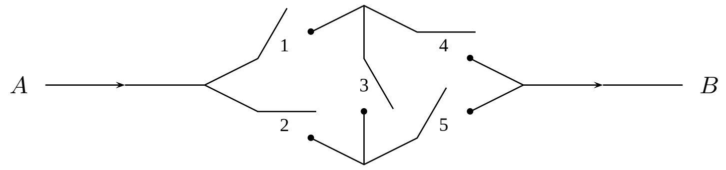

Mi a valószínűsége, hogy A-tól B-ig áram folyhat ezen az áramkörön? (Ezért itt külön nem jár pont, de érdekes: válaszoljunk számolás nélkül is, szimmetriák segítségével! (Persze ha valaki így pontosan leírja, az is teljes értékű megoldás.))

3.2 50 százalék az esélye, hogy a királynő hordozza a hemofíliáért felelős gént. Ha hordozó, akkor mindegyik hercegnek 50-50 százalék az esélye arra, hogy hemofíliás legyen. Ha a királynő három fia nem hemofíliás, mekkora az esélye annak, hogy a királynő hordozó? Ha születik egy negyedik herceg is, mekkora az esélye annak, hogy hemofíliás lesz?

3.3 5 férfit és 5 nőt rangsorolnak egy vizsgán. Tegyük fel, hogy nincs két egyforma pontszám, és mind a 10! elrendezés egyformán valószínű. Legyen X a legjobb nő helyezése (például $X = 1$ azt jelenti, hogy a legjobb vizsgázó egy nő). Határozzuk meg X eloszlását és várható értékét.

Bónusz **a)** Öt játékos, A, B, C, D, E között véletlenszerűen szétosztjuk a számokat 1-től 5-ig, ismétlődés nélkül. Először A és B mérkőzik: akinek magasabb a száma, továbbjut. Az így továbbjutó most C-vel mérkőzik, azután a közülük továbbjutó D-vel, majd az itt nyertes E-vel. Legyen X az a szám, ahány mérkőzést A nyer. Határozzuk meg X eloszlását és várható értékét.

b) Válaszoljuk meg az előző részfeladat kérdéseit 5 helyett n játékos esetére, ha n tetszőleges pozitív egész szám. Hogyan viselkedik $\mathbb{E}(X)$, ha $n \to \infty$?

3.4 Szindbádnak egyszer megadatott, hogy N háremhölgy közül kiválassza a legszebbet a következő játékszabály szerint: az N háremhölgy egyenként vonult el előtte, azok valamelyikét kellett kiválasztania. A már elvonultak nem hívhatók vissza és azokról, akik még nem vonultak el, semmit sem tudott. Feltételezzük, hogy a háremhölgyeknek jól definiált szépségfokozatuk van: van egy legszebb, egy második legszebb, egy harmadik legszebb, és végül a legkevésbé szép közöttük. Továbbá azt is feltételezzük, hogy véletlen sorrendben vonulnak el Szindbád előtt: mind az $N!$ lehetséges sorrendjük egyformán valószínű.

Szindbád a következő stratégiát választotta: k hölgyet hagyott elvonulni, majd ezután kiválasztotta azt, amelyik szebb volt az összes előtte már elvonultnál (és ha ilyen hölgy nem akad, akkor Szindbád magányosan távozik). Mi a valószínűsége annak, hogy ezzel a módszerrel valóban a legszebb háremhölgyet választotta? Határozzuk meg azt a k-t, amely mellett a fenti stratégia optimális $N \to \infty$ határesetben, és a stratégiához tartozó valószínűséget is. (*Tipp: használjunk teljes valószínűség tételt aszerint, hogy a legszebb hölgy hanyadikként jön(ne) el Szindbád előtt.*)

3.5 Egy családban $n \geq 1$ gyermek αp^n valószínűséggel van, ahol $\alpha \leq (1-p)/p$.

a) A családok hányadrészében nincs gyermek?

b) Ha a gyermekek egymástól függetlenül egyforma eséllyel fiúk és lányok, akkor a családok hányadrészében lesz pontosan k fiú (és tetszőleges számú lány)?

3.6 Van két ránézésre megkülönböztethetetlen érménk, egy igazságos és egy cinkelt. A cinkelt érme $\frac{3}{4}$ valószínűséggel ad fejet. Előveszem az egyik érmét a zsebemből, $\frac{1}{2}$ eséllyel az igazságosat, $\frac{1}{2}$ eséllyel a cinkeltet, és feldobom 30-szor, ebből k alkalommal esett a Fej oldalára. Ez alapján kell eldöntenem, hogy melyik érmét választottam. Milyen k értéknél húznánk meg a határt?

3.7 Az α kockának 4 piros és 2 fehér, míg a β kockának 2 piros és 4 fehér lapja van. Feldobunk egy érmét. Ha fej a dobás eredménye, akkor a továbbiakban az α kockát használjuk, ha pedig írás akkor a β-t. Az így kiválasztott kockával egymásután n-szer dobunk.

a) Mi annak a valószínűsége, hogy a k-adik dobásnál az eredmény piros? ($k = 1, 2, \ldots, n$)

b) Feltéve, hogy mind az első $k-1$ kockadobás eredménye piros, mi annak a valószínűsége, hogy a k-adik dobás eredménye is piros lesz? ($k = 1,\ 2,\ \ldots,\ n$)

3.8 Egy ketyere két különböző okból romolhatott el. Az első ok ellenőrzése E_1 forintba kerülne, és ha valóban az a probléma, akkor a javítása J_1 forint. Hasonlóan, a második ok ellenőrzése E_2 forintba kerül, és ha az a probléma, akkor a javítás J_2 forint. (Ha viszont az először ellenőrzött oknál nincs probléma, akkor a másik lehetséges okot először ellenőriznünk kell, majd javítanunk.) Legyen p és $1-p$ annak valószínűségei, hogy a ketyere az első illetve a második okból romlott el. Határozzuk meg, mely E_1, E_2, J_1, J_2, p értékek mellett érdemesebb várhatóan az első okkal kezdeni az ellenőrzést, és melyeknél a második okkal.

3.9 •• A Magyar Etikett Intézet felmérése szerint Magyarországon a fiúk két kategóriába oszthatóak: 2/3-uk udvarias, 1/3-uk udvariatlan. Az udvarias fiúk az esetek 90%-ában engedik előre a lányokat az ajtóban, az udvariatlanok viszont csak az esetek 20%-ában. Láttam, hogy Jancsi előre engedte Juliskát, Jutkát viszont nem.

a) Mennyi annak a valószínűsége, hogy Jancsi az udvariatlan kategóriába tartozik?

b) Mennyi annak a valószínűsége, hogy ezek után Jancsi Erzsit is előre fogja engedni?

3.10 Sárkányföldön az n fejű sárkány

$$p_n = \binom{6}{n-1} \cdot 0.7^{n-1} \cdot 0.3^{7-n}$$

valószínűséggel fordul elő ($n = 1, 2, \ldots, 7$). Egy sárkány fejeinek levágása veszélyes művelet: az ember minden fejét egymástól függetlenül 90% eséllyel tudja levágni, és ha ez nem sikerül, akkor a sárkány megeszi az embert.

a) Elém kerül egy sárkány, de a nagy ködben nem látom, hogy hányfejű. Mi az esélye, hogy túlélem a találkozást?

b) Tegyük fel, hogy épp most vágtam le a hatodik fejét, de még mindig nem látom, hogy maradt-e feje. Ilyen helyzetből mekkora valószínűséggel élem túl a harcot?

c) Csata után találkozom a cimborámmal, aki szintén legyőzött egy sárkányt. Ezt figyelembe véve mi a valószínűsége, hogy hétfejűvel volt dolga?

3.11 Két dobókockát dobálunk, és mindig az összeget tekintjük.

a) Addig dobunk, míg a két kockán lévő pöttyök összege 7 nem lesz. Mi a valószínűsége, hogy nem dobtunk előtte 11-et?

b) Most addig dobunk, míg a dobott összeg 7 vagy 11 nem lesz. Mi a valószínűsége, hogy amikor megállunk, 7 az összeg?

c) Lássuk be, hogy a dobások száma a b) feladatban és az, hogy mennyi az összeg megálláskor, függetlenek.

3.12 •• Annának és Borinak van két szabályos dobókockája, egy fehér és egy sárga kocka, és a következő szabályok szerint játszanak. Először Anna dob a két kockával, és ha a két kockán ugyanaz a szám áll, ő nyer. Ha Anna dobásakor a két kockán különböző számok állnak, Bori megkapja a kockákat és most ő dob: ha sikerül legalább egy hatost dobnia, ő nyer. Ha nem, akkor az első fordulóban nincs győztes, és megismétlik az eljárást, tehát felváltva dobnak addig, amíg valamelyikük nem nyer.

a) Jelölje X, hogy összesen hány fodulóra kerül sor. Adjuk meg X valószínűség-eloszlását és várható értékét!

b) Mi a valószínűsége, hogy a teljes játék Anna győzelmével ér véget?

3.13 •• András és Béla a következő játékot játszák. Egy urnában van 5 piros és 5 kék golyó. Két golyót húznak, ha a golyók azonos színűek, András fizet Bélanak 100 forintot, ha a golyók különböző színűek, Béla fizet Andrásnak x forintot. Hogyan válasszák x-t, ha azt szeretnék, hogy igazságos legyen a játék?

3.14 Pisti nem tanult semmit a vizsgára, ahol 10 eldöntendő kérdésre kell válaszolnia. Az anyagból valami kevés dereng, így minden kérdésre a többitől függetlenül 60% eséllyel ad helyes választ. A ketteshez legalább 8 helyes választ kell adnia.

a) Milyen valószínűséggel megy át Pisti a vizsgán?

b) Ha Pisti megbukik, a kövekező vizsgán ismét tanulás nélkül próbálkozik addig, amíg egyszer nem sikerül. Határozzuk meg a próbálkozások számának várható értékét.

3.15 •• Tegyük fel, hogy repülés közben egy repülőgép motorjai egymástól (teljesen) függetlenül $1-p$ valószínűséggel hibásodnak meg. Ha ahhoz, hogy egy repülő biztonságosan üzemeljen, a motorjainak legalább felére van szüksége, milyen p értékekre biztonságosabb egy ötmotoros repülőgép, mint egy hármotoros?

3.16 Amerikában egy esküdtszék elítéli a vádlottat, ha a 12 esküdtből legalább 8 bűnösnek szavazza. Ha minden esküdt θ valószínűséggel dönt helyesen, akkor mi a valószínűsége a helyes döntésnek? Tegyük fel, hogy a vádlott p valószínűséggel bűnös valójában.

3.17 Kaszinóban az alábbi játékot játszuk: Minden lépésben fogadunk előre az $i = 1, 2, \ldots, 6$ számok valamelyikére, majd feldobnak 3 kockát. Ahányszor kijött a fogadott számunk, annyi petákot kapunk, ellenben fizetnünk kell 1 petákot, ha egyszer sem jött ki a fogadott szám. Fair-e a játék?

3.18 Egy n komponensű rendszer alkatrészei egymástól és a múltjuktól is függetlenül minden nap p valószínűséggel meghibásodnak, de ezeket esténként kijavítjuk. A rendszer leáll, ha legalább k alkatrész meghibásodott. Mi annak a valószínűsége, hogy először a t. napon áll le a rendszer?

3.19 Pólya urna: Egy urnában kezdetben a piros és b kék golyó van. Minden egyes lépésben kihúzunk egy golyót, megnézzük, milyen színű, majd őt és egy vele megyegyező színű golyót visszateszünk. (Vagyis a golyók száma az urnában minden lépésben eggyel nő).

a) Legyen $a = b = 1$. Mi a valószínűsége, hogy a t. lépés után k kék golyó van az urnában ? ($k = 1 \ldots (t+1)$)

b) Legyen a és b tetszőleges. Mi a valószínűsége, hogy a t. lépés után k kék golyó van az urnában ? ($k = b \ldots (t+b)$)

3.20 Egy vetélkedőn egy házaspár alkot egy csapatot. Amikor a műsorvezetőtől egy eldöntendő kérdést kapnak, mindketten egymástól függetlenül p valószínűséggel adnának helyes választ. Mi a jobb stratégia:

a) egyiküket kijelölik, aki a másikra nem hallgatva válaszol a kérdésre, vagy

b) mindketten gondolkodnak a kérdésen, ha egyetértenek, ezt a választ adják, ha pedig különböző a véleményük, egy szabályos pénzérme feldobásával döntik el, hogy mit válaszoljanak.

3.21 •• Véletlenszerűen elhelyezünk egy huszárt egy üres sakktáblára. Mennyi a lehetséges lépései számának a várható értéke?

3.22 Egy gép véletlenszerűen választ 1 és 10 közötti számot, amit nekünk kell kitalálni, úgy, hogy kérdéseket teszünk fel, amire a gép igennel vagy nemmel válaszol. Számoljuk ki, várhatóan hány kérdést kell a gépnek feltennünk,

a) ha csak rákérdezhetünk, azaz azt kérdezzük, hogy „A gondolt szám i?” $i = 1, 2, \ldots, 10$, illetve

b) ha kérdéseinkkel mindig megpróbáljuk megfelezni a fennmaradó lehetséges számok körét.

3.23 **(Szentpétervári paradoxon)** Egy érmével addig dobunk, míg a fej oldalára nem esik. Ha az n-edik feldobás eredménye fej, akkor a játékos 2^n forintot nyer. Mutassuk meg, hogy a nyeremény várható értéke végtelen!

a) Megéri-e egy játékért 1 millió forintot fizetni?

b) Megéri-e játékonként 1 millió forintot fizetni, ha annyiszor játszunk, ahányszor csak akarunk, és csak az összes játék befejezése után van elszámolás?

3.24 Egy embernek n kulcsa van, amelyek közül egyetlen egy nyit egy bizonyos ajtót. Emberünk véletlenszerűen próbálkozik a kulcsokkal mindaddig, amíg rá nem talál a megfelelő kulcsra. Határozzuk meg a próbálkozások számának várható értékét, ha

a) a sikertelen kulcsokat nem zárja ki a további próbálkozások során (visszatevéses húzások),

b) a sikertelen kulcsokat kizárja a további próbálkozások során (visszatevés nélküli húzások).

4. HF:

4.1 4 buszon összesen 148 tanuló utazik. Az egyes buszok rendre 40, 33, 25 és 50 tanulót szállítanak. Válasszunk ki véletlenszerűen egy tanulót; ekkor jelölje X azt, hogy hány tanuló utazik azon a buszon, amelyik a kiválasztott tanulót szállítja. Válasszunk véletlenszerűen egy sofőrt. Y jelölje azt, hogy a sofőr buszán hány tanuló utazik.

a) Mit gondolunk, X vagy Y várható értéke nagyobb? Miért?

b) Számoljuk ki $\mathbf{E}(X)$-et és $\mathbf{E}(Y)$-t!

c) Számoljuk ki $\mathbf{D}^2(X)$-et és $\mathbf{D}^2(Y)$-t is!

4.2 A és B a következő játékot játssza: A gondol 1-re vagy 2-re, ezt leírja, majd B-nek ki kell találnia, melyik számra gondolt A. Ha az A által leírt szám i és B jól tippelt, akkor B i egységet kap A-tól. Ha B melléfog, akkor ő fizet A-nak $\frac{3}{4}$-t. Ha B randomizálja tippjét, azaz p valószínűséggel tippel 1-re és $1-p$ valószínűséggel 2-re, határozzuk meg nyereménye várható értékét, amennyiben

a) az A által leírt szám az 1,

b) az A által leírt szám a 2.

Milyen p érték maximalizálja B minimális várható nyereményét, és mi ez a maximin érték? (Figyeljük meg, hogy B várható nyereménye nem csak p-től függ, hanem attól is, hogy mit csinál A.)
Tekintsük most az A játékost. Tegyük fel, hogy ő is randomizálja a döntését, és q valószínűséggel gondol 1-re. Mennyi A várható vesztesége,

a) ha B 1-re tippel, ill.

b) ha B 2-re tippel?

Mely q értékkel tudja A minimalizálni a maximális várható veszteségét? Mutassuk meg, hogy A maximális várható veszteségének minimuma egyenlő B minimális várható nyereségének maximumával! Ezt az eredményt hívják minimax tételnek, ami a játékelmélet egyik alapvető eredménye, és általánosan először Neumann János fogalmazta meg. A közös értéket a játék értékének hívják (B számára).

4.3 Minden este több különböző meteorológus jósolja meg, mekkora valószínűséggel fog holnap esni az eső. Hogy megítéljük, mennyire jók a meteorológusok, a következőképpen pontozzuk őket: ha egy meteorológus p valószínűséggel jósolt esőt, akkor

$$\begin{array}{ll} 1-(1-p)^2 & \text{pontot kap, ha valóban esik másnap,} \\ 1-p^2 & \text{pontot kap, ha nem esik.} \end{array}$$

Ezek után egy rögzített időszakban mérjük az egyes meteorológusok átlagpontszámát, és a legjobb előrejelző a legmagasabb pontszámot kapott meteorológus lesz. Tegyük fel, hogy az egyik meteorológus tudja ezt, és maximalizálni szeretné átlagát. Ha azt gondolja, hogy p^* valószínűséggel fog esni holnap, mekkora p értéket érdemes jelentenie?

4.4 Egymás után tízszer dobunk egy szabályos érmével. Legyen X az egymás utáni egyforma kimenetelekből álló sorozatok száma, vagyis pl. csupa fej esetén $X = 1$, a $FFIIIIFIFF$ sorozatnál pedig $X = 5$. Határozzuk meg X eloszlását.

4.5 Egy csütörtöki buliba az n meghívott mindegyike a többiektől függetlenül $1/2$ valószínűséggel jön el. Mennyi a valószínűsége, hogy a meghívottak legalább fele eljön? És, ha a hónap négy csütörtökjén szervezek bulit, mennyi annak a valószínűsége, hogy lesz legalább kettő, amin elegen leszünk (azaz a meghívottak legalább fele eljön)?

4.6 Két kockával (egyik piros, másik zöld) dobva, mennyi a dobott számok maximumának ill. minimumának várható értéke? Dobtam a két kockával, háromszor: az egyik kockát, a pirosat mindig meglestem, hihetetlen, de mindháromszor 3-as szerepelt rajta. Mi a valószínűsége, hogy legalább egyszer nagyobb volt, mint a zöldön lévő, éppen akkor dobott szám?

Bónusz: n darab k-lapú „kockával” dobva mennyi a dobott számok maximumának ill. minimumának várható értéke? Vizsgáljuk a várható értékekre kapott kifejezések asszimptotikáját rögzített n mellett, amint $k \to \infty$.

4.7 ••

a) Kétszer dobunk egy hamis érmével, amin a fej valószínűsége $5/9$. Jelölje X a fej dobások számát. Számoljuk ki X várható értékét és szórását!

b) Háromszor dobunk egy hamis érmével, amin a fej valószínűsége $2/3$. Jelölje U azt a számot, ahányszor sikerül az előző dobást megismételnünk. (Így U értéke 0, 1 vagy 2 lehet.) Számoljuk ki U várható értékét és szórását!

4.8 Legyen $\mathbf{E}(X) = 1$ és $\mathbf{D}^2(X) = 5$, számoljuk ki

a) $\mathbf{E}(2+X)^2$-t és

b) $\mathbf{D}^2(4+3X)$-t.

4.9 N egy nemnegatív egész értékű valószínűségi változó. Mutassuk meg, hogy

$$\mathbf{E}(N) = \sum_{i=1}^{\infty} \mathbf{P}(N \geq i).$$

(*Tipp:* $\sum_{i=1}^{\infty} \mathbf{P}(N \geq i) = \sum_{i=1}^{\infty} \sum_{k=i}^{\infty} \mathbf{P}(N = k)$. *És most szummacsere!*)

4.10 •• N egy nemnegatív egész értékű valószínűségi változó. Mutassuk meg, hogy

$$\sum_{i=1}^{\infty} i\mathbf{P}(N > i) = \frac{1}{2}\big(\mathbf{E}(N^2) - \mathbf{E}(N)\big).$$

Bónusz: Egy m családból álló közösségben n_i családban van i gyerek ($\sum_{i=1}^{r} n_i = m$). Legyen X egy véletlenszerűen választott családban a gyerekek száma. Válasszunk ki véletlenszerűen a $\sum_{i=1}^{r} in_i$ gyerek közül egyet; jelölje Y azt, hogy a kiválasztott gyerek családjában hány gyerek van. Mutassuk meg, hogy $\mathbf{E}(Y) \geq \mathbf{E}(X)$.

4.11 6-szor feldobunk egy hamis pénzérmét, ami 70% valószínűséggel ad fejet. Ha tudjuk, hogy összesen 3-szor lett fej az eredmény, mi a valószínűsége, hogy

a) az első dobás fej;

b) az első 3 eredmény rendre F, I, I (azaz az első fej, a második és a harmadik írás);

c) az első 3 eredmény rendre I, F, I;

d) az első 3 eredmény rendre I, I, I volt?

4.12 Egy bulvárlapban oldalanként várhatóan 0.2 nyomtatási hiba van. Mi a valószínűsége annak, hogy a következő oldalon

a) 0,

b) 2 vagy több hiba van?

Indokoljuk a választ!

4.13 Egy államban az öngyilkossági ráta 1 öngyilkosság per 100 000 lakos per hónap. Vizsgáljuk meg az állam egy 300 000 lakosú városát!

a) Mi a valószínűsége annak, hogy egy adott hónapban legalább 7 ember lesz öngyilkos?

b) Mi a valószínűsége annak, hogy egy adott évben legalább 2 hónapban lesz legalább 7 öngyilkosság?

c) Legyen a mostani hónap az 1., mi a valószínűsége annak, hogy először az i. hónapban lesz legalább 7 öngyilkosság? ($i \geq 1$)

Milyen feltevésekkel éltünk?

4.14 •• Átlagosan hány mazsolának kell egy sütiben lennie, ha azt kívánjuk elérni, hogy egy véletlenszerűen választott sütiben legalább 0.99 valószínűséggel legyen (legalább egy szem) mazsola?

4.15 Lovas gátversenyen a lovasok körpályán versenyeznek, és a ló a pályán elhelyezett sok akadály mindegyikét egymástól függetlenül azonos valószínűséggel veri le. Ha 5% annak valószínűsége, hogy a lovas hibátlanul teljesít egy kört, mennyi az esélye, hogy egy körben legfeljebb három akadályt ver le?

4.16 •• London központi kerületében bekövetkező autóbalesetek száma száraz napos időben $\lambda = 10$ paraméterű Poisson-eloszlású, míg nedves esős időben $\mu = 20$ paraméterű Poisson-eloszlású. Kora novemberben Londonban $p = 0.6$ valószínűséggel van ronda esős idő (egész nap), $q = 0.4$ a valószínűsége annak, hogy verőfényes napsütés van (szintén egész nap). Azt olvastam a *Times*-ban, hogy múlt csütörtökön 17 autóbaleset történt London központjában. Mennyi a valószínűsége annak, hogy esett az eső?

4.17 Egy nagy virágágyásba sok virágmagot szórunk egyenletesen. Később a virágágyást sok kis egyenlő méretű darabra osztjuk. Azt tapasztaljuk, hogy a kis darabok 10%-ába nem került egyetlen mag sem.

a) Hány magot szórtunk ki földdarabonként átlagosan?

b) A földdarabok hány százalékában lesz egynél több mag?

4.18 •• A ”Kocogj velünk!” mozgalom keretében tavaly futóversenyt rendeztek a Duna-kanyarban. A pályát sajnos kullanccsal fertőzött területen át vezették. Kiderült, hogy a versenyzők közül 300-an találtak magukban egy, 75-en pedig két kullancsot. Ennek alapján becsüljük meg, hogy körülbelül hányan indultak a versenyen!

5. HF:

5.1 •• Ketten céllövésben versenyeznek, a két versenyző p_1, illetve p_2 valószínűséggel ér el találatot ($p_1 < p_2$). Az ügyetlenebb kezd, majd felváltva lőnek. Aki először talál, az nyer.

a) Mennyi a valószínűsége annak, hogy az ügyesebb nyer?

b) Mennyi a játék várható időtartama, ha percenként egy lövést végeznek?

c) A várható időtartam azonnal adódik, ha $p_1 = p_2$ (miért?). Ellenőrizzük le, hogy az előző kérdésre adott válaszunk ebben az esetben az, ami azonnal adódik.

5.2 Az árokugró versenyfutás szabályai a következők: A futópálya egyenes, és van rajta végtelen sok egyforma árok. Két egyforma képességű versenyző méri össze az erejét árokfutásból, akik fej fej mellett futnak. Egy versenyző egymás után át próbálja ugrani az árkokat, végül egyszer túl kicsit ugrik és beleesik valamelyikbe. Tegyük fel, hogy egy versenyző sohasem fárad el, és az árkokat egymástól függetlenül, egyenként 2^{-L} valószínűséggel tudja átugorni, ahol L az árok hossza. Ha az egyikük beleesett egy árokba, akkor véget ért a verseny.

a) Mutassuk meg, hogy a döntetlen valószínűsége pontosan akkor kisebb ε-nál, ha

$$L < \log_2 \left(\frac{1+\varepsilon}{1-\varepsilon} \right)$$

teljesül.

b) Ha döntetlen, akkor visszaküldjük őket a startvonalhoz és újra kezdődik a verseny. Ezt ismételjük egészen addig, amíg győztest nem hirdethetünk. Mekkora legyen L, ha a versenyzők ugrásainak számának várható értékét akarjuk minimalizálni?

5.3 Legyen X Binom$(n,\, p)$ eloszlású valószínűségi változó. Milyen p értékre lesz maximális $\mathbf{P}\{X = k\}$, $k = 0, 1, \ldots, n$? Ez arra példa, hogy a statisztikában hogyan becsülik meg p értékét, ha egy Binom$(n,\, p)$ eloszlású valószínűségi változó megfigyelt értéke k. Ha feltesszük, hogy n ismert, akkor p-t azzal a $\widehat{p}$ értékkel becsüljük, amire $\mathbf{P}\{X = k\}$ maximális. Ezt a módszert hívják **maximum likelihood** becslésnek.

5.4 András és Béla a következő játékot játszák: feldobnak két szabályos dobókockát; András annyi forintot fizet Bélanak, mint a két dobókockán levő számok különbségének négyzete, Béla pedig annyit, amennyi a két kockán levő számok összege. Melyiküknek kedvez a játék?

5.5 •• Anna és Bori egyforma erejű teniszjátékosok, minden játszmát, a többi játszmától függetlenül, $\frac{1}{2}$ valószínűséggel nyerhet meg bármelyikük. A tenisz mérkőzést az a játékos nyeri meg, amelyik előbb elér három játszmagyőzelmet. Jelölje X, hogy hány játszmából áll a mérkőzés. $\mathbb{E}X =$?

5.6 Legyen X λ paraméterű Poisson eloszlású valószínűségi változó. Mutassuk meg, hogy $\mathbf{P}\{X = i\}$ i növekedésével először nő, majd monoton csökken, a maximumát a $i = \lfloor \lambda \rfloor$-nél veszi fel. (*Tipp: tekintsük* $\mathbf{P}\{X = i\}/\mathbf{P}\{X = i-1\}$*-et.*)

5.7 •• Móricka, ha túrázni megy, minden lépésnél – az előzményektől függetlenül – valamekkora (kicsi) valószínűséggel hasraesik és megüti a térdét, illetve valamekkora (kicsi) valószínűséggel hanyatt esik és megüti a könyökét. Egy 10 kilométeres túrán átlagosan 3-szor szokta megütni a térdét és 2-szer a könyökét. Legfeljebb milyen hosszú túrára engedheti el az anyukája, ha azt akarja, hogy $\frac{2}{3}$ valószínűséggel térd- és könyöksérülés nélkül járja meg?

5.8 Egy forgamas országútszakaszon gyakran szoktak radarozni. Tapasztalatok szerint annak valószínűsége, hogy 5 percen belül lesz olyan autó, amelyik átlépi a sebességhatárt, épp ugyanannyi, mint annak, hogy nem lesz ilyen autó.

a) Mi a valószínűsége, hogy 15 perc radarozás során (i) pontosan három; (ii) legalább három gyorshajtót mérnek?

b) Milyen hosszú időre tervezzék a rendőrök a radarozást ahhoz, hogy 95% valószínűséggel fogjanak legalább egy gyorshajtót?

5.9 Egy tábla mogyorós-mazsolás Boci csokiban átlagosan 30 mazsola van. Egy tábla csoki 15 kockából áll. Egy kocka csokiban $1/2$ valószínűséggel nincsen mogyoródarab.

(a) Milyen eloszlású lesz az egy tábla csokiban levő mogyoródarabok száma?

(b) Letörünk 2 kockát és megesszük. Mennyi a valószínűsége, hogy az elfogyasztott csokiban levő mogyoró- és mazsoladarabok együttes száma legalább 2? Adjon minél egyszerűbb formulát válaszként.

5.10 •• Tegyük fel, hogy egy adott időben történt események száma λ paraméterű Poisson valószínűségi változó. Mutassuk meg, hogy ha minden eseményt p valószínűséggel számolunk, függetlenül a többi eseménytől, akkor a megszámolt események száma λp paraméterű Poisson valószínűségi változó! Emellett adjunk intuitív

érvelést arra, hogy miért kell ennek így lennie.
Az előzőek alkalmazására példa: Tegyük fel, hogy egy adott terület uránlelőhelyeinek száma Poi(10) eloszlású véletlen változó. Minden lelőhelyet a többitől függetlenül $\frac{1}{50}$ valószínűséggel fedeznek fel. Számoljuk ki annak a valószínűségét, hogy (a) pontosan 1, (b) legalább 1 és (c) legfeljebb 1 lelőhelyet fedeznek fel az adott idő alatt.

5.11 **a)** Legyen X λ paraméterű Poisson eloszlású valószínűségi változó. Mutassuk meg, hogy

$$\mathbf{P}\{X \text{páros}\} = \frac{1}{2}(1 + \mathrm{e}^{-2\lambda}).$$

b) Adott egy hamis érménk, mely p valószínűséggel mutat *fej*et. Ezt az érmét 0 időpontban feldobjuk, és azt látjuk, hogy *fej*re esik. Egy λ paraméterű Poisson folyamat által megadott időpillanatokban az érmét újra és újra feldobjuk, míg egyéb időpontokban nem nyúlunk az érméhez. Mi a valószínűsége, hogy t-kor az érme fejet mutat?

c) Tegyük fel ismét, hogy az érme 0 időpontban *fej*-et mutat. A Poisson folyamat időpillanataiban ezúttal determinisztikus módon átforgatjuk (ha a fej oldalon áll, akkor az írás oldalra, ha az írás oldalon, a fej oldalra). Mi a valószínűsége, hogy t-kor az érme fejet mutat?

5.12 Egy erdő átlagos sűrűsége: 16 fa 100 m^2-enként. A fák törzse teljesen szabályos, 20 cm átmérőjű kör alapú henger. Egy puskagolyót lövünk ki célzás nélkül, az erdő szélétől 120 m-re, kifelé az erdőből. Mennyi annak a valószínűsége, hogy eltalálunk egy fatörzset?
(Tekintsünk el attól az apró zavaró tényezőtől, hogy a fák alapköreinek középpontjai min. 20 cm távolságban vannak.)

5.13 •• Az önkormányzat Randomvárosban ingyen wifi szolgáltatást biztosít. A wifi hotspot-ok elhelyzése véletlenszerű, sűrűségük 3 hotspot négyzetkilométerenként, hatótávolságuk 50 méter. Épp abban a pillanatban, amikor Móricka elindul otthonról az egyetemre, email-en tájékoztatják a hallgatóságot, hogy ma bombariadó miatt elmarad az okatás. Móricka nyílegyenes úton megy az egyetemre, útközben 70% valószínűséggel értesül az ingyen wifin keresztül erről a hírről. Milyen messze lakik Móricka az egyetemtől?

5.14 Bulgáriában történt, hogy egymás utáni két héten kihúzták pontosan ugyanazokat a nyerőszámokat a lottón. Maradjunk hazai vizeken: a hazai, 90-ből 5-öt húzós lottón

a) mi annak a valószínűsége, hogy jövő héten ugyanazokat a számokat húzzák, mint ezen a héten?

b) kicsit enyhítsük a kérdést: mi annak a valószínűsége, hogy a lottó 50 éves történetében (minden héten egy húzást feltételezve, szünet nélkül, évi 52 héttel számolva) valaha előfordul az, hogy két egymás utáni héten ugyanazt az öt számot húzzák?

c) még egy kicsit enyhítsük a kérdést: mi annak a valószínűsége, hogy a lottó 50 éves történetében (minden héten egy húzást feltételezve, szünet nélkül, évi 52 héttel számolva) valaha előfordul az, hogy olyan 5-öst húznak ki, ami már egyszer volt?

Adjunk numerikus értéket is.

5.15 Anna és Bori a következőt játsszák: egy szabályos érmét dobálnak felváltva. Anna kezd. Az nyer, aki a második fejet dobja, tehát pl. Anna: Fej, Bori: Fej esetén Bori nyert.

(a) Várhatóan hány érmedobás után fejeződik be a játék?

(b) Mekkora a valószínűséggel nyer Anna?

Megjegyzés: Mindkét kérdés megválaszolható viszonylag kevés számolással.

5.16 Egy urnában 4 piros és 4 kék golyó van. Véletlenszerűen kiválasztunk 4 golyót. Ha 2 közülük piros és 2 kék, akkor megállunk. Különben visszarakjuk a golyókat az urnába és újra választunk 4 golyót. Az egészet mindaddig folytatjuk, amíg 4 húzott golyóból pontosan 2 piros lesz. Mi a valószínűsége, hogy pontosan n-szer húzunk?

5.17 Számítsuk ki az $(1 + X)^{-1}$ valószínűségi változó várható értékét a következő esetekben:

a) ha X Binom(n, p) eloszlású;

b) ha X Poi(λ) eloszlású.

(*Tipp: integráljunk valami szépet.*)

5.18 Legyenek $p \in (0,\, 1)$, $n \in \mathbb{N}$ és $\lambda = pn \in (0,\, \infty)$ rögzítve. Továbbá: $a_k := p_{\text{Binom}(n,\, p)}(k)/p_{\text{Poi}(\lambda)}(k)$. Bizonyítsuk be, hogy amint $k = 0,\, 1,\, 2,\, \ldots$ növekszik

a) a_k először növekszik, majd csökken, és a maximális értékét $\lfloor \lambda + 1 \rfloor$-nál éri el.

b) a_k először kisebb, mint 1, majd 1 fölé nő, majd újból 1 alá csökken.

Bónusz : Egy újságkihordó 100 forintért veszi és 150 forintért adja el az újságokat. Az el nem adott lapokat nem vásárolják tőle vissza. Ha az újságokra a napi igény binomiális eloszlású véletlen változó, $n = 10$ $p = \frac{1}{3}$ értékekkel, körülbelül hány lapot vegyen, ha várható profitját szeretné maximalizálni?

5.19 Egy országban a házaspárok az első fiúig vállalnak gyereket. Mi a nemek aránya ebben az országban? Igaz-e, hogy az egy családban született gyerekek neme független egymástól?

5.20 *Hipergeometriai eloszlás tart a Binomiálishoz*

Madarat gyűrűzünk: N madárból m gyűrűzött van. Képzeljük el, hogy a madárgyűrűzést évek óta csináljuk, a madárpopuláció is nő, és átlagosan a madarak egy bizonyos hányadát vagyunk képesek befogni. Pontosabban, legyen most $N \to \infty$, $\frac{m}{N} \to p$! Bizonyítsuk be, hogy ekkor, ha (fix) n elemű mintát veszünk a populációból, és X jelöli a gyűrűzött madarak számát az n elemű mintában, akkor X eloszlása binomiálishoz tart, azaz

$$\lim_{N\to\infty, m/N\to p} \mathbf{P}(X = i) \to \mathbf{P}(Bin(n, p) = i)!$$